

prezime *Smolè* glasi u gen. jd. *Smoleta* (ne *Smolea!*), te bi se iz toga moglo zaključiti da tako valja deklinirati i ostala slična slovenska prezimena (npr. *Pojè, Sajè, Petrè, Sepè*).

Lako je pogoditi da su oblici u navedenim primjerima iz novina: *Mišea* (gen. jd.), *Runjea* (ak. jd.), *Mišeov* (posv. pridj.) nastali povodenjem za vlastitim imenima tuđeg podrijetla na -e (*Heinea, Goethea, Rankea, Hatzea; Heineov, Goetheov, Rankeov, Hatzeov*), a razlog je tome, svakako, isti završetak u nominativu jednine. Čini mi se, međutim, da se hrvatska prezimena na -e ne smiju povoditi za tuđim prezimenima na -e niti se istim nastavkom (-ov) smiju od njih tvoriti posvojni pridjevi. Mislim da se njihova deklinacija mora podudarati s deklinacijom hipokoristika na -e ili -o, kao što su *Máte, Pére, Šime, Ive, Ante, Stipe, Fráne, Mile, Júre, Jóle* i dr., koji se dekliniraju kao imenice ž. r. na -a osim vokativa jednine, koji je po nastavku jednak nominativu jednine, a naglasak mu je uvijek dugosilazni, npr. *Máte, Máté, Máti, Mátu, Mâte, Máti, Mátom* (vidi o tom: Brabec-Hraste-Živković: Gramatika hrvatsko-srpskog jezika, str. 61-62, 1961. g.; Težak-Babić: Pregled gramatike hrvatsko-srpskog jezika, str. 76-77). Prema tome, prezime *Miše* treba deklinirati ovako: *Miše, Mišè, Miši, Mišu, Miše, Miši, Mišom*. Odatle slijedi da se i tvorba posvojnog pridjeva od takvih prezimena mora podudarati s tvorbom posvojnog pridjeva od hipokoristika na -e (*Matin, Antin, Jurin, Stipin: Mišin, Čalin, Ružin, Cvrljin*).

Prema izloženom, od svih šest navedenih primjera iz Vjesnika, Glasa Slavonije i VUS-a, u kojima je upotrijebljen neki padež hrvatskih prezimena na -e i posvojni pridjev, pravilan je samo primjer iz VUS-a (*»A kako je članak druga Baće...«*). Ostali primjeri treba da glase: *»Mediterranski krajolik ostao je trajna preokupacija Miše (ili, još bolje, Mišina)«*; *»... prva samostalna Mišina izložba«*; *»... pregled Mišine ostavštine«*; *»... 43 su glasala za Branka Runđu«*; *»... onda se to mora reći za nedavno preminulog Jerolima Mišu.«*

Slobodan Kovačević

NEŠTO O PRIJEDLOGU ZA U ZNAČENJU NAMJERE U PRAVCU

U *Jeziku*, V, na str. 89-90. prof. Mate Hraste osvrnuo se na ovo pitanje u članku *»Putujem za Rijeku ili putujem u Rijeku?«* On smatra: *»Do zamjene prijedloga u prijedlogom za došlo je po ugledu na romanske i germanske jezike, osobito pod utjecajem francuskog, talijanskog i njemačkog jezika, jer su pod njihovim utjecajem bili naši narodni govori, a preko njih i naš književni jezik.«* Treba odmah naglasiti da takva upotreba prijedloga za u književnom jeziku obiju varijanata mahom nije uhvatila duboka korijena te da je karakteristična za *razgovorni jezik*. Čini se da se već desetak godina ona ne pojavljuje ni u publicističkom, novinarskom jeziku zapadne varijante (možda i zaslugom Hrastina članka), premda je i sam Hraste konstatirao da: *»Na cijelom području hrvatskoga ili srpskoga jezika čuje se nepravilna upotreba veznika (sic!) za s akuzativom uz glagole kretnja za oznaku pravca.«*

Prijedlog za u značenju namjere u pravcu (kako je to definirano u *Ristić-Kanrginu* Rečniku srpskohrvatskoga i njemačkog jezika) u RK II ima ovo tumačenje (pod br. 13) *»... (odomaćilo se u značenju namere u pravcu) putujem za Skoplje«*. Da se takva upotreba *»odomaćila«*, potvrđuje nam i dnevna štampa. Tako smo u Vjesniku od 6. 7. 1955. mogli pročitati: *»Za Brione¹ je nešto prije otputovao i predsjednik...«* (str. 2), ili: *»Predsjednik vlade Bulganjin izjavio je, da će sovjetska delegacija otputovati za Ženevu...«* (str. 3. istoga broja). Međutim u tome istom broju Vjesnika, na str. 2. stoji: *»Nehru putuje iz Ljubljane na Brione...«* i nešto niže slijedi: *»Indijski premijer... postavio prema Brionima«* kao i: *»... predsjednik indijske vlade... na putu iz Ljubljane preko Postojne na Brione stigao je danas...«*; na str. 3. čitamo također: *»Američki otpravnik poslova odgovorio je, da se u Ženevu i*

¹ Ovo kao i sva ostala mjesta tiskana kurzivom ili spacioniranjem istakao je autor članka.

ide zbog toga...« U Politici od 29. 8. 70. na str. 1. (»U Tant u Beogradu«) ima jedna veoma zanimljiva rečenica koja nam može poslužiti kao ilustracija za daljnje razmatranje prijedloga *za* u označenoj funkciji; ondje se nalazi: »...U Tant je dalje rekao »Oдавде ćу, kao što vam je poznato, nastaviti put za Adis Abebu...«

Prijedlog *za* naslijedili smo iz praslavenskoga jezika i on se podudara u značenju u svim slavenskim jezicima. Osobito se to može reći za njegovu funkciju u vezi s akuzativom kada treba da znači pravac kretanja, samo ne u onom smislu što ga navodi RK II što smo ga spomenuli u početku članka. Prema Broz-Ivekovićevu Rječniku hrvatskog jezika (BI), sv. II, str. 758. za s akuzativom »1) pokazuje mjesto na pitanje *kuda?* (kamo? suprotno *pred, n. p. pred kuću*): *hinter, nach, post: Za, 2) zakloni se za me; otide za kuću. Sunce zađe za goru*« itd. Kao što je kod BI (scilicet Vuka) potvrđeno za naš jezik, tako ni u drugim slavenskim jezicima ne nalazimo upotrebe prijedloga za s akuzativom u značenju koje je kod nas u razgovornom jeziku počelo hvatati maha. Tako u Lindeovu Rječniku poljskoga jezika (Słownik języka polskiego przez M. Samuela Linde, wydanie drugie, t. 4.) o istom prijedlogu nalazimo s. v. za - »praepos. superabilis regit... regens Accusativum... cum motus in locum exprimitur regit za Accusativum e. gr.: *Za góre, za rzekę jechać, za świat uciekać; Sroka pstra wsiedzie, choćby za morze poleciała.*« Tako je i u češkom kretanju sa za usmjereno »na onu drugou stranu něčeho« (cf. Slovník jazyka českého, zapracovali Prof. Pavel Váša a Dr. František Trávníček, Praha, 1937; sv. 2. s. v. za pod 2). Imamo gotovo identične primjere: *jeti za město, jeti za moře, slunce zapada za hory*«. Navest ću još primjere iz ruskoga Daljeva rječnika (Владимир Даль. Толковый словарь живого великорусского языка, т. 1, Москва - 1955: Солнце село за гору, поедем за море, лежит на боку, да глядит за реку; не плой за окно, зубы болеть станут itd. Prema navedenim primjerima iz različitih slavenskih rječnika,

mogli bismo zaključiti da ono iz Vjesnika: »za Brione« i »za Ženevu« treba shvatiti da se ne putuje u samu Ženevu ili na Brione, nego u neko mjesto što se nalazi *iza njih, za njima*.

Funkcija prijedloga *za* s akuzativom u značenju namjere u pravcu mogla se kod nas razviti pod utjecajem kojega neslavenskoga jezika, kao što tvrdi M. Hraste u svom članku, ali se isto tako mogla razviti i na našem tlu, nezavisno od drugih jezika, iz koje druge po značenju srodne funkcije. Prihvatimo li prvu pretpostavku (utjecaj stranoga jezika), ne možemo se ograničiti samo na žive romanske i germanske jezike. Prema tome u prvom redu treba ispitati grčki koine i latinski koji su vrlo rano mogli utjecati na jezičnu svijest naših prvih književnika - prevodilaca. Latinski se dulje kao službeni jezik upotrebljavao u našem javnom životu pa ćemo stoga od njega i početi. Samo treba prethodno upozoriti da je potrebno istražiti značenja ne samo prijedloga *za*, nego također *u* i *na* (njihove funkcije). Latinski prijedlog *in* s akuzativom kazuje pravac kretanja (kamo?), ali isto tako može u toj sprezi značiti naše *za* u smislu svrhe radnje: aliquo mitti in presidium - nekamo biti poslan *za posadu*. Da smo, međutim, *za* s akuz. u značenju »namjere u pravcu« prihvatili iz latinskoga, zacijelo bismo je našli već kod starijih naših pisaca kao što se susreću sve do danas konstrukcije akuzativa s infinitivom (»vidio sam ga hodati, čula sam je pripovijedati«). I grčko εις (ές) s akuz., pored običnoga: *u, na, k, do*, može značiti i svrhu: *za: τὰς εις τὴν Μυτιλήνην ναῦς ἔχοντα* = s brodovima određenim (da plove *u*) *za Mitilenu* (Tukidid). Ta se upotreba sačuvala i u koine pa je susrećemo i u Katehezi jeruzalemskoga arhiepiskopa Kirila: »... ἐπειδὴ εις ἀγαθὸν ἐφνετέθη καὶ εις κακὸν ἐκαρποφόρησεν ...» („понеже на бл(а)го[е] саждѣнь бывѣ на зѣло плодѣ сътвори...“)»² Kako se iz slavenskoga pri-

² André Vaillant. La traduction vieux-slave des Catéchèses de Cyrille de Jérusalem. - Byzantinoslavica, Ročník IV, Prag, 1932, str. 256-257.

jevoda vidi, ni grčki jezik svojom konstrukcijom nije utjecao na slavenske jezike, jer bi se to veoma rano odrazilo ne samo u stsl. tekstovima, već bi, po svoj prilici, ušlo i u koji živi slavenski jezik.

Od živih stranih jezika koji su mogli utjecati u obzir dolaze talijanski i njemački kao jezici naših najbližih susjeda koji su ekonomski i politički pa i kulturno vladali u našim krajevima. Ipak treba odmah napomenuti da ni talijanski prijedlozi: *a* (andare a Roma) ni *in* (viaggio in Sicilia) kao ni njemačko *nach* ne znače *za*, nego *k*, *ka*, *u* (die Raise nach Deutschland, nach Wien); *nach*, doduše, može značiti i *za*, ali samo u vremenskom smislu odnosno mjesto na pitanje *gdje?* suprotno od *pred* (das Wort steht nach dem Verb), što nas ovdje zapravo i ne zanima. Najviše bi nam odgovarala za ovu priliku konstrukcija der Weg nach der Stadt – *put u grad* i nach Belgien bestimmte Postsendungen – poštanske pošiljke (određene) *za Belgiju*. Preostaje još da vidimo kako to stoji u francuskom: tu uz prijedloge *dans*, *en*, *à* pri označavanju pravca kretanja (smjera), osobito često uz glagol *partir* upotrebljava se prijedlog *pour* (aller à Paris, ali *partir pour Paris* pored *partir à Paris*). Istina je da Francuzi imaju veliku književnost, golemu po obimu i mjestu u svijetu, ali ipak teško je vjerovati da je izraz: »Goni za Čačak!« nastao pod izravnim utjecajem: »Partir pour Paris«, pogotovu kad znamo koliko naših ljudi umije govoriti francuski! Stoga mi se čini nategnutim tumačenje da se naše: »Putujem za Rijeku« umjesto »Putujem u Rijeku« razvilo isključivo pod utjecajem nekoga neslavenskoga jezika.

Meni se čini uvjerljivijom pretpostavka o samostalnom razvitku konstrukcije *za* s akuz. u značenju »namjere u pravcu« iz srodnih značenja, premda je nastala mogućnost ne-

utralizacije s primarnim značenjem koje imamo u nar. pjesmi gdje *momak ide za grad djevojci*. Ovdje treba polaziti od paralele: *kupiti kartu za Zagreb, za Rijeku* ili »nastaviti put za Adis Abebu« s »putovati u Zagreb, u Rijeku, u Ženevu«, jer u primjerima s »karta za...« i »put za...« imamo zapravo elipse mjesto »karta za vlak(voz) koji vozi u...«, »put za vozila, putnike koji putuju u...«, kao što je i onaj njemački primjer: »Pošiljke namijenjene (određene) za slanje u Belgiju«. To se izvrsno vidi i na grčkom primjeru o brodovlju za Mitilenu (gdje se upravo primarno značenje prijedloga εἰς (ἐς), tj. u promijenilo zbog elipse u *za*).

Ova pojava proširivanja funkcije prijedloga *za* nije nimalo neobična kad se ima na umu da su i prijedlozi, kao sastavni dio jezika, podložni dijalektičkim zakonima neprestane promjene pa i potpunoga gubitka svoga oblika ne samo fonetski, nego i morfološki, a isto tako i sintaktičke funkcije, kao što je slučaj s prijedlogom *k* (*ka*) koji se sve više gubi u svakodnevnom govoru. Tako se danas nigdje više ne susreće u književnom razgovornom i pisanom jeziku prijedlog *črez*, za što ni u kojem slučaju ne treba tražiti uzroke izvan područja našega jezika. Ukoliko se i opaža neka paralelnost u razvoju funkcije našega *za* i njemačkoga *nach*, latinskoga *in* i grčkoga εἰς s akuzativom, to nam samo govori o zajedničkim tendencijama u svim jezicima za diferenciranjem ili pak unificiranjem što izazivaju razvoj morfoloških oblika i sintaktičkih konstrukcija.

Moj pokušaj da objasnim pojavu nove funkcije prijedloga *za* s akuzativom nipošto se ne smije shvatiti i kao blagoslov za njezinu upotrebu, jer i nije moje da dajem takve »blagoslove« ili »zabranes«. O tome će svoje reči vrijeme i živi jezik, a meni se sada čini da je takva upotreba prijedloga *za* u najmanju ruku suvišna.

Malik Mulić